

postmottak@kud.dep.no

Supplerende innspill til Kunstnermeldingen

Forfatterforeningen takker for muligheten til å komme med supplerende innspill til Kunstnermeldingen. Innspillet er strukturert etter departementets spørsmål. Forfatterforeningen viser for øvrig til tidligere innsendt notat fra 2019.

Innledning

Med jevne mellomrom og kanskje også i økende grad stilles det spørsmål ved finansiering av kunst, hvorvidt kunsten skal finansieres, og hva som er støtteverdig kunst. Men hvis et land, og særlig et lite land som Norge med færre kjøpere, vil holde seg med kunst, og et mangfold av kunstuttrykk, er finansiering av den kunsten som ikke greier seg i markedet, helt avgjørende.

Blant Forfatterforeningens 720 medlemmer kan rundt 15-20 av disse leve av å være forfatter. Det tilsier ikke at de øvrige 700 medlemmene ikke er etablerte, anerkjente og forfattere av bøker med stor litterær verdi, nei, det understreker heller at i et lite språkområde som vårt, er det ikke et stort nok økonomisk marked for et bredt utvalg bøker og et mangfold av litterære uttrykk. En rekke forfatterskap kan ha stor verdi for lesere og norsk litteratur og språk, men forfatterne vil likevel ikke kunne leve av boksalget. Hvis det kun er markedsmekanismene og konkurranse som skal styre vil kunsten og kvalitetslitteraturen være særlig utfordret. Vi vil få en fattig offentlighet. Og en redusert kunst. En god litteraturpolitikk bør ikke handle om alltid å gi folk det de tror de vil ha, det som til enhver tid virker enklest å lese etter en lang dag på jobben. En god litteraturpolitikk handler blant annet om å gi forfatterne vilkår så de kan skape det leserne ikke helt er klar over at de vil ha, men som viser seg å kunne bety noe for dem i det livet de lever. Skjønnlitteraturen evner å gjøre oss i stand til å forstå oss selv og andre, og kan påvirke og bidra til kritisk refleksjon og forståelse i samfunnsdebatten og ikke minst gi mening i livene våre. Kunst og kultur innehar en viktig rolle i det norske samfunnet og i enkeltmenneskers liv. Kulturpolitikken er helt avgjørende for utviklingen av kunst og kultur i Norge. Det er en av grunnene til at Forfatterforeningen knytter store forhåpninger til, og ser frem til kunstnermeldingen.

1. Hva kan gjøres for å legge til rette for flere kulturarbeidsplasser og kompetansemiljø over hele landet? Hva er de største utfordringene for at flere kunstnere og kulturarbeidere skal kunne bo og virke utenfor de største byene? Hvilken rolle kan institusjonene spille for økt tilgang til kulturarbeidsplasser og kompetansemiljøer?

Festivaler og bibliotek er avgjørende oppdragsgivere. På mindre steder er det primært bibliotek som driver med litteraturformidling. I bibliotekloven er formidling vektlagt, men ressursene er

knappe. Øremerka midler til litteraturformidling i bibliotek vil gi forfattere flere oppdrag rundt om i landet. Styrking av Kulturfondet er avgjørende for de frie midlene og innkjøpsordningen, og prosjektmidler kan bidra til at en forfatter kan holde skrivekurs på skole- eller folkebiblioteket.

Satsning på forfatterstudier bidrar også til flere kulturarbeidsplasser og kompetansemiljø over hele landet. Forfatterstudiet i Tromsø er det første i Norge som har utvikla et studieprogram i skrivekunst ved et kunstakademi og som tilbyr tre årsstudier. Legg gjerne til rette for flere slike studier.

Den kulturelle skolesekken (DKS) er landets største arbeidsplass for mange kunstnere, og virkeliggjør med dette regjeringens mål om at flere kunstnere skal settes i stand til å leve av sin egen kunstformidling. En økt satsing på DKS vil tjene både regjeringens kunstnerpolitikk og samtidig bidra til å nå målene i kulturmeldingen.

Stipendene, fra de mindre diversestipendene til de tiårige arbeidsstipendene, bidrar til kunstnerisk fordypning og dermed økt kompetanse. Kunstnerstipend gjør det mulig for kunstnere å bo og virke også utenfor de store byene.

2. Hva kan gjøres for at kunstnere får rimelig betaling for arbeid, oppdrag, bruk og visning av verk? Hva er de største utfordringene for å oppnå rimelig betaling for arbeid, oppdrag, bruk og visning av verk? Hva oppleves som de største kompetanseutfordringene ved det å drive egne virksomheter?

I norsk bokbransje er det utstrakt bruk av standardkontrakter/normalkontrakter fremforhandlet mellom forfatter- og oversetterforeningene og Forleggerforeningen. Det kollektive avtaleverket bygger på en grunnleggende solidaritet mellom forfatterne. Forfatterne er enige om at debutanten skal ha den samme avtalen med forlaget som den bestselgende forfatteren, at lyrikeren skal ha samme avtale som krimforfatteren. Et slikt avtaleverk er i utgangspunktet ikke tillatt i konkurranselovgivningen ettersom forfattere er selvstendig næringsdrivende, det vil si innbyrdes konkurrerende enkeltpersonforetak. Avtaleverket er likevel muliggjort gjennom en unntaksforskrift til konkurranseloven. På denne måten kan forfattere, uavhengig av om de er debutanter eller etablerte, få tilbud om kvalitetssikrede avtaler og like vilkår. Alternativet er at hver enkelt forfatter selv skal forhandle sine avtaler. Det sier seg selv at debutanten og den bestselgende forfatteren da vil stille med helt ulike utgangspunkt. Hvis alle avtalene skal framforhandles individuelt, vil den etablerte forfatteren av bøker som selger i store stabler, ganske sikkert kunne få bedre vilkår. Disse avtalene er avgjørende for å oppnå rimelig vederlag, ikke bare for en godt selgende forfatter men for alle forfattere. Disse standardavtalene regnes også som en grunnleggende del av det norske litterære systemet. Avtaleverket sikrer likhet og trygghet for landets forfattere og oversettere. Som det også vektlegges i forslag til ny boklov, så er også fastprisen et feste for beregning av royalty i normalkontraktene. Når royaltyen kan beregnes ut fra en gitt fastpris over en gitt periode, gir dette forfatterne en forutsigbarhet med hensyn til inntjening. Forfatterforeningen mener det må legges stor vekt på å forplikte forleggerne til et kollektivt avtaleverk med fast royalty og royaltygrunnlag gjennom den kommende bokloven (slik det til dels er gjort).

Ulike aktørers satsning på lyd gir også noen utfordringer hva gjelder rimelig betaling for forfattere, og Forfatterforeningen ser en del eksempler på forventninger om gratisarbeid, en ting er det som handler om lansering av egen bok, men det er nå også blitt utbredt med podkaster, digitale nett-

intervjuer, og litterært innhold på nett der verken det tekstlige innholdet eller arbeidsinnsatsen til forfatter betales for.

Selv om Forfatterforeningen har fremforhandlet avtaler på en rekke felt, dukker det stadig opp nye format og utnyttelsesformer, som gjør at vi ser behov for nye rammeavtaler, eksempelvis gjenbruk av tekst til digitale skolebibliotek eller digitale skolebøker i regi av forlag.

De digitale formatene lager nye veier til litteraturen, men forfatterne får en mindre andel av bokkrona på de digitale formatene.

I bibliotek er det blitt utbredt med såkalt «shared reading», eller samlesing for å bruke et norsk ord. Samlesing utvider bruken av litteratur, det er bra, men det utløser i liten – eller ingen grad vederlag til forfattere. For at forfattere skal få rimelig vederlag må dette settes i system og betales for.

Forfatterforeningen ser betydningen av det kollektive avtaleverket og vil støtte Kunstnernettverkets krav om rett til kollektive forhandlinger for alle kunstnere. Videre at det må legges til rette for vederlag for bruk av åndsverk i klasserom - klasserommet er ikke en privat arena. Gode lønns- og arbeidsvilkår i Den kulturelle skolesekken er også avgjørende, og av betydning er også at det fortsatt er og forblir et statlig finansieringsansvar for viktige kulturinstitusjoner.

Forfatterforeningen vil her også påpeke at Kulturrådets rapport *Sterkere tilbake* gir en gal fremstilling av pandemiens konsekvenser for forfatterøkonomien. Hovedproblemet med rapporten er at den måler formidlingsinntekter som andel av totale litteraturinntekter, altså salg ut av bokhandel – og ikke som andel av forfatterinntekt. Denne rapporten er, og vil fortsette å være, grunnlag for politikkkutforming på feltet. Vi har behov for å korrigere det bildet som beskrives.

3. Hva kan gjøres for å bedre kunstneres tilgang til sosiale rettigheter?

Hva er de største utfordringene når det gjelder sosiale ordninger, inntektssikring og forsikring for frilansere og selvstendig næringsdrivende? Hva er den største utfordringen når det gjelder pensjonsopptjening og -sparing? Hva oppleves som de største hindrene for etablering og ansettelse i eget aksjeselskap?

Forfattere med en medianinntekt på 130 000 tar seg sjelden råd til å spare til pensjon. Ordningen *pensjon fra første krone og dag* som trådte i kraft i januar i år er knytta til prinsippet om at mennesker med lave inntekter og flere arbeidsgivere og inntektskilder, ikke skal diskrimineres, men sikres en pensjon å leve av i likhet med andre, og dette må veie så tungt at kunstnere også omfattes av ordningen.

Koronapandemien viste også til gagns hvor utsatt kunstnere er som selvstendig næringsdrivende med enkeltpersonforetak. De aller fleste forfattere er selvstendige næringsdrivende. De fleste forfattere kan ikke ansettes, de er nødt til å være selvstendige.

Kunstnere betaler skatt og må gis like sosiale rettigheter og også få lik tilgang til velferdsgoder som sykepenger og pensjon. Kunstnernettverket har gjort et arbeid med å samle feltets behov og Forfatterforeningen støtter Kunstnernettverkets innspill på sosiale rettigheter, som følger her:

«Tilknytningsforhold og inntektssikring

Mange kunstnere og kulturarbeidere opplever at de ikke får arbeidsoppdrag uten å måtte ta dem i egen næring. I mange av disse situasjonene er dette snakk om «uekte» og påtvungne næringsoppdrag. Hvis man krever å være lønsmottaker/ansatt risikerer man at oppdraget gis til en

annen. Konsekvensen av å være selvstendig næringsdrivende er at man mister trygderettigheter, står uten yrkesskadeforsikring og at arbeidsmiljøloven og fremforhandlede tariff- og normalavtaler ikke gjelder. Kunstnernettverket er derfor svært positive til arbeidet som nå er iverksatt for å tydeliggjøre Arbeidsmiljølovens arbeidstaker- og arbeidsgiverbegrep.

Men; det hjelper lite å ha et lovverk hvis det ikke etterlevs. I dag må den enkelte vurdere risikoen av å kreve en arbeidsavtale opp mot mulige svekkede forutsetninger for nye oppdrag.

Som del av Regjeringens arbeid med å styrke arbeidsmiljølovgivningen, er det derfor avgjørende at myndighetene også sikrer at lovendringene etterlevs.

For enkelte kunstnere og kulturarbeidere er det naturlig og riktig å være selvstendig næringsdrivende, og for denne gruppen er Kunstnernettverket svært glade for at Regjeringen har iverksatt et arbeid for å sikre et sosialt sikkerhetsnett og velferdsordninger. Under pandemien ble det etablert en egen inntektssikring for selvstendig næringsdrivende fordi Stortinget så at inntektssikringen til denne gruppen er vesentlig dårligere enn for ansatte med dagpengerettigheter. Det bør utredes om det er mulig å innlemme selvstendig næringsdrivende i dagpengeordningen, eller om det bør opprettes en tilsvarende dagpengeordning for denne gruppen. Under pandemien falt likevel mange kunstnere med kombinasjonsinntekter utenfor de midlertidige støtteordningene. En utredning, og løsning må ta høyde for at mange kunstnere har såkalt "lappeteppeøkonomi".

I denne sammenhengen er det også viktig å poengtere at det bør åpnes for kollektiv forhandlingsrett for selvstendig næringsdrivende kunstnere i tråd med den konkurranserettslige utviklingen i EU. Det bør også sikres at norsk konkurranselovgivning ikke er til hinder for utarbeidelse av veiledende eller anbefalte satser for kunstnere som påtar seg ulike typer selvstendige oppdrag

- *Kunstnernettverket støtter en tydeligere definisjon av arbeidsmiljølovens arbeidstaker – og arbeidsgiverbegrep, og forventer at myndighetene følger opp etterlevelse av lovverket.*
- *Kunstnernettverket mener det bør utredes om det er mulig å innlemme selvstendig næringsdrivende i dagpengeordningen, eller om det bør opprettes en tilsvarende dagpengeordning for denne gruppen.*
- *Kunstnernettverket mener det bør åpnes for kollektiv forhandlingsrett for selvstendig næringsdrivende kunstnere i tråd med den konkurranserettslige utviklingen i EU, og det bør sikres at norsk konkurranselovgivning ikke er til hinder for utarbeidelse av veiledende eller anbefalte satser.*

Sykepenger/NAVs forsikringsordning

Noen positive endringer har skjedd de siste årene, blant annet i hvordan folketrygdens korttidsytelser beregnes for de med kombinerte inntekter. Samtidig er systemet fortsatt komplisert, og delvis basert på skjønn, noe som kan være krevende i møte med svært varierende kompetanse hos NAV når det gjelder våre gruppers særskilte arbeidssituasjon.

Selv om sykepengedekningen for selvstendige næringsdrivende er økt til 80 prosent fra 17. sykepengedag, er det for lavtlønte kunstnere likevel ikke nok. Spesielt hvis man blir langtids sykemeldt. Kunstnernettverket mener dekningsgraden bør økes til 100%.

Fram til dette skjer, må dagens system med frivillig tilleggstrygd forbedres. I dag skal denne ordningen være en selvfinansierende forsikringsordning, og er således mer å betrakte som en kommersiell forsikringsordning, enn en sosial tilleggsordning for å dekke opp for manglende lovfestede rettigheter. Premien er derfor uforutsigbar og endres hyppig, noe som er svært krevende for kunstnere som oftest både har lav, og variabel inntekt. Tilleggsforsikringen for næringsdrivende er også svært dyr, og denne gruppen har rett og slett ikke råd til den.

En annen utfordring er at forsikringsordningen ikke legger til rette for de med kombinerte inntekter. Hvis man både er frilanser og selvstendig næringsdrivende kan man kun tegne forsikring for næringsdelen av sitt virke, uansett hvor lav næringsinntekten er. Lovendringen som trådte i kraft 1.1.19 var ment å skulle bedre vilkårene for de med kombinerte inntekter, men har altså samtidig fratatt denne gruppen muligheten for å tegne tilleggsforsikring for de første 16 sykedagene.

En annen utfordring er at investering i egen næringsvirksomhet kan svekke Folketrydegrunnlaget. Kunstnerisk virke vil også ofte ha mye mer ujevnt fordelt inntekt enn annen næringsvirksomhet. Bøker, forestillinger, oppdragsverk og utstillinger mm. kommer ikke fast og årlig. Ofte skapes verket et annet år enn inntjeningen. Derfor kan minstefradrag for selvstendig næringsdrivende være hensiktsmessig.

- *Kunstnernetverket mener at sykepengedekningen for selvstendig næringsdrivende (enkeltpersonforetak) må økes til 100 prosent fra 17. sykedag, slik den nå er for frilansere som ikke er selvstendig næringsdrivende.*
- *Kunstnernetverket mener at ordningen med at tilleggsforsikringen for frilansere/næringsdrivende skal være selvbærende bør endres og at staten bør subsidiere deler av forsikringspremien for denne gruppen.*
- *Kunstnernetverket mener at tilleggsforsikringsordningen må endres slik at de med kombinerte inntekter frilansere/næringsdrivende kan tegne forsikring også for frilansdelen av sitt virke.*
- *Kunstnernetverket mener det bør vurderes å innføres minstefradrag på næringsvirksomhet.*

Pensjon

Ifølge Kunstnerundersøkelsen *Kunstneres inntekt i 2013* ved Telemarkforskning, har nærmere halvparten av kunstnerne ingen pensjonsordning. Selvstendig næringsdrivende kunstnere, frilansere og korttids- og deltidsansatte har i stor grad basert seg på Folketrygdens minstepensjon som eneste pensjonsordning. Med omleggingen av folketrygden, bortfallet av besteårsregelen som var uvurderlig for kunstnere med svært skiftende inntekter, og reduserte utbetalinger, er det påkrevd å finne andre løsninger om ikke kunstnerne skal ende i alvorlig fattigdom.

Første prioritet er at man må sikre tjenestepensjonsrettigheter på den type inntekter kunstnere faktisk har. Dette innebærer lønn fra korte ansettelse, frilansinntekter (inntekter fra ikke-ansatt lønnsarbeid), arbeidsstipender.

Målsettingen med innføring av pensjon fra første krone har vært at ansatte med lave inntekter, flere arbeidsgivere, og små stillinger ikke skal diskrimineres, men sikres en pensjon å leve av i likhet med andre. I kulturfeltet finnes det mange arbeidstakere som faller innenfor denne beskrivelsen, men også mange som er ikke ansatte lønsmottakere (frilansere) Disse er i dag ikke omfattet av tjenestepensjon. Det er Kunstnernetverkets syn at virkeområdet i Lov om tjenestepensjon burde endres til også å omfatte frilansere. Pensjonsområdet har generelt gått i retning av at all inntekt skal telle med i opptjeningen av pensjon, og vi mener dette også burde gjelde for ikke ansatte lønsmottakere.

Når det gjelder Statens kunstnerstipend/arbeidsstipendene, garanterer staten allerede for en del av kunstnerens inntekt i en periode. Stipendene utbetales som lønn, og det betales således også arbeidsgiveravgift. Det er derfor nærliggende at det også skal være en tjenestepensjonsordning knyttet til stipendene.

På sikt bør man også kunne sikres tjenestepensjonsrettigheter for næringsoppdrag.

Systemet med egen pensjonskonto er svært positivt, og vil for mange kunstnere med korte ansettelse være en viktig forutsetning for å gjøre det mulig for å opparbeide seg et minimum av tjenestepensjon. Men mange kunstnere har en kombinasjon av så godt som alle ulike

tilknytningsformer. Det er en stor utfordring å sikre et akseptabelt pensjonsgrunnlag for denne gruppen. Vi ønsker derfor å poengtere at *prinsippet* om en egen pensjonskonto, med mulighet for valg av leverandør, *strukturelt* åpner opp for en bredere, og mer langsiktig tenkning. På sikt håper vi at ordningen kan utvides til å koordinere innskudds- og hybridordninger på en god måte, samt favne tjenstepensjon fra oppdrag, samt eventuell individuell/supplerende pensjonssparing.

Den virkelige utfordringen når det gjelder pensjon for mange kunstnere er likevel *inntektsnivået*. Lave og variable inntekter gjør det ofte svært vanskelig å prioritere pensjonssparing.

- *Kunstnernettverket mener den primære målsettingen må være å sikre kunstnerne pensjonsrettigheter på den inntekten man faktisk har. Dette innebærer tjenstepensjonsrettigheter på frilansinntekt, arbeidsstipend, og også en utredning av en oppdragsgiver-/tjenstepensjonsavgift på næringsoppdrag.*
- *Kunstnernettverket mener at ordningen med egen pensjonskonto, hos selvvalgt leverandør, bør tilpasses og videreutvikles slik at man enklere kan samle ulike typer pensjonssparing fra ulike tilknytningsformer.*
- *Kunstnernettverket mener intensjonen bak prinsippet om pensjon fra første krone bør veie så tungt at også frilansere (ikke ansatte lønsmottakere) bør omfattes av tjenstepensjon.*

Opprettelse av aksjeselskap

Det kan være flere faktorer som oppleves som hindre når kunstnere vurderer å starte aksjeselskap, uten at Kunstnernettverket konkret har undersøkt dette blant sine medlemmer. Vi vil her peke på noen faktorer som kan tenkes å spille inn:

For lavtlønte kunstnere vil minimumsbeløpet for aksjekapital kunne være for høyt. I Fafos rapport om velferdsordninger for selvstendige næringsdrivende fra 2022 står det å lese i sammendraget at informantene var "opptatt av valget mellom enkeltpersonforetak og aksjeselskap som organisasjonsform, og enkelte tok til orde for at det var for stor forskjell mellom organisasjonsformene for de som har svært variabel inntekt fra ett år til et annet." Man kan se for seg at mange kunstnere også frykter å måtte bruke mer arbeidstid på administrative oppgaver enn det de allerede gjør, dersom de oppretter et AS, samt frykte økte utgifter til regnskap/revisor.

Fafos rapport er svært relevant for arbeidet med sosiale ordninger for selvstendige næringsdrivende og frilansere og kan leses i sin helhet her:

<https://www.fafos.no/zoo-publikasjoner/fafos-rapporter/velferdsordninger-for-selvstendig-naeringsdrivende>

4. Hvordan sikre kunstnerisk frihet og yringsfrihet?

Hvordan oppleves vilkårene for kunstnerisk frihet og yringsfrihet?

Forfatterforeningen vil her trekke frem Norges forpliktelser ovenfor Unescokonvensjonens artikkel 16, som vektlegger at kunstnere og kulturarbeidere skal gis fortrinnsrett ved tildeling av visum, men organisasjonen Safe Muse og andre erfarer at det er vanskelig å få visum til kunstnere fordi UDI avslår søknaden med begrunnelse i «Svekkede returforutsetninger».

I Norge kan en utfordring for Ytringsfriheten være det polariserte debattklimaet. Samfunnsdebattant og forfatter Sumaya Jirde Ali, fortalte ved tildelingen av Forfatterforeningens yringsfrihetspris (2019)

at hun, da hun mottok beskjed om at hun ville bli tildelt prisen, knapt rakk å høre beskjeden ferdig før hun kjente på frykten for hva oppmerksomheten ville føre til. Jirde Ali er en av de som til gagns har kjent på den voldsomme belastningen ved å ytre seg og bli møtt med hets og trusler. Da Jirde Ali var tjue år, høsten 2017, anmeldte Anti-Rastisk Senter i samråd med henne, et innlegg på Facebook. Sumaya ble blant annet omtalt som en kakerlakk. I 2019 ble kvinnen bak innlegget dømt for grov sjikane, og dømt til 24 dagers betinget fengsel, i tillegg til å måtte betale en bot på 10 000 kroner, og saksomkostningene. Det var for Jirde Ali ikke mulig å kun kjenne på glede over å motta Forfatterforeningens ytringsfrihetspris.

Forfatterforeningen kjenner også til at samiske forfattere kan vegre seg for å opptre offentlig i frykt for hva de kan bli møtt med i kommentarfelt når de uttaler seg i offentligheten.

Forfatterforeningen er bekymra for at det polariserte debattklimaet kan gjøre at enkelte forfattere begrenser seg i forhold til hva de tør å tillate romankarakterene å utforske av meninger og holdninger, og at arrangører, av samme grunn, også kan risikere å begrense seg.

Rapporten *Kunstnere vurderer ytringsfrihet* av Tore Slaatta og Hanne M. Okstad viser dog at forfattere opplever at deres ytringsfrihet er godt beskyttet. Det er bra. Bra er det også at den samme rapporten viser en tydelig bevissthet og vilje til å forsvare kunstens frihet. Ytringsfriheten står sterkt i Norge, men med frihet følger også ansvar, og det er helt avgjørende å legge til rette for et godt ytringsklima.

Forfatterforeningen vil også påpekte viktigheten av tildeling av midler til kunst på armlengdes avstand fra politiske myndigheter. Et av tiltakene som Ytringsfrihetskommisjonen anbefaler, er “å lovfeste prinsippet om armlengdes avstand i kulturlova og sikre uavhengig organisering av offentlige kunst- og kulturinstitusjoner” (s.301), og Forfatterforeningen støtter dette.

5. Hvordan sikre at kunstnerbefolkningen gjenspeiler vårt mangfoldige samfunn?

En representativt og mangfoldig litteratur er helt avhengig av økonomiske rammevilkår som gjør det mulig å rekruttere nye forfattere og å kunne opprettholde forfatterskap over tid, og også avgjørende for at det skal finnes et mangfold bøker, både de en kan kjenne seg igjen i, og ikke kjenne seg igjen i.

At litteraturen oppleves som representativ er avgjørende for rekruttering.

Stipender er således avgjørende for å sikre nyskaping, frie ytringer og rekruttering til forfatteryrket, og er også avgjørende for at et mangfold av kunstnere forblir i yrket. Sosial og økonomisk bakgrunn har innvirkning på hvem som i realiteten kan eller tør velge å bli forfatter. Når forfattere heller ikke har gode sosiale ordninger, blir risikoen for høy for mange. Forfatterforeningen er bekymret for at vi kan gå glipp av viktig litteratur og at bare de som har vokst opp med en relativ økonomisk sikkerhet tør satse på å bli skjønnlitterær forfatter. Å skulle leve et liv med bolig og barn virker ganske umulig hvis du ikke kommer fra en bakgrunn med litt penger. For å rekruttere forfattere fra ulike sosiale kår til forfatteryrket er de økonomiske betingelsene avgjørende, men det er også avgjørende at noen peker på muligheten. Skal unge i det hele tatt tenke seg muligheten å bli forfatter, så må det legges til rette for forfattermøter i den daglige skoleundervisningen, i norskfaget, i de estetiske fagene og også gjennom Den kulturelle skolesekken og annen bruk av kunst og kunstnere i skolen. Å få en forfatter på besøk er en helt annen erfaring enn skolens «ferdighetsoppnåelse i litterære

virkemidler», og et forfattertreff kan muliggjøre tanken på å ville bli forfatter og friste et større mangfold til å bli forfattere.

Digitaliseringen av litteraturen skaper som tidligere nevnt nye veier til litteraturen og forfatteryrket, men den økte konsentrasjonen rundt bestselgere, altså den digitale konsentrasjonen som oppstår på det digitale feltet, gjør at inntektene konsentreres rundt færre forfattere. Det er også en inntektsmessig utfordring som rammevilkårene må søke å utjevne med mål om en bred, mangfoldig og representativ litteratur som igjen vil bidra til å gjøre litteraturen relevant for flere.

6. Hvordan bidra til økt internasjonalt samarbeid?

Hvor viktig er internasjonale oppdrag og samarbeid for den kunstneriske virksomheten? Hva oppleves som de største utfordringene med å samarbeide med kunstnere og institusjoner i utlandet?

Kunst og kulturlivet har alltid vært prega av internasjonal samhandling. Forfattere henter impulser fra utenlandske forfattere og internasjonalt samfunnsliv, de samarbeider med forfattere fra andre land, de pleier internasjonale nettverk og oppholder seg i utlandet i kortere eller lengre perioder. Det betyr noe for forfattere å nå ut. Som forfatter Mona Høvring skreiv til Forfatterforeningen i en mail: «Det å få en form for revitalisering av det skjønnlitterære arbeidet jeg har gjort, få nye lesere, bli invitert inn i nye rom å kommunisere om dette i, har vært styrkende og svært gledesfylt. Og det at det utveksles kunstnerisk arbeid, kulturell kapital på tvers av landegrensene, anser jeg som viktige lyspunkt som gir håp for framtida, for verden.»

Det norske litterære systemet med blant annet fastpris på bøker og innkjøpsordningen for litteratur har muliggjort og lagt til rette for at lesere i Norge har et stort utvalg bøker å velge mellom til tross for at vi tilhører et lite språkområde. Et lite språkområde gir et lite bokmarked. Så det er ingen tvil om at rammevilkårene, reguleringene og de offentlige ordningene har vært avgjørende for de internasjonale suksesser vi ser i dag.

Det skrives mye god skjønnlitteratur også utenfor Norges grenser. Likevel klarer den norske skjønnlitteraturen seg forbausende godt. Alt fra Maja Lunde til Karl Ove Knausgård til Per Petterson, Hanne Ørstavik, Jørn Lier Horst, Roy Jacobsen, Nina Lykke. Og mange andre. Men vel så viktig som antall titler oversatt, er variasjonen i titler og litterær kvalitet. Og at det som ikke bærer seg kommersielt også må ivaretas.

Det finnes flere ordninger der hovedformålet er internasjonalt samarbeid, markedsføring og tilgjengeliggjøring av norsk kunst og kultur i utlandet, men ordningene har relativt små økonomiske rammer. Kulturrådet og organisasjonene som inngår i nettverket Norwegian Arts Abroad (NAA) er de største virkemiddelaktørene målt i antall ordninger og samla bevilgninger. Jeg vil understreke betydningen av organisasjonene i nettverket: Danse- og teatersentrum, Music Norway, Office for Contemporary Art Norway, Norwegian Crafts og NORLA. Disse har i lang tid inngått i regjeringens strategiarbeid og vært en del av statens virkemiddelapparat for den internasjonale kulturpolitikken. Denne norske modellen som omfatter samarbeidet mellom NAA-organisasjonene, norske utenriksstasjoner og UD sentralt, er anerkjent og velfungerende ved at den innebærer en sterk kunstfaglig forankring i sine respektive felt gjennom tett kontakt med kunstnere, kunstnerorganisasjoner og bransje. Modellen til langsiktighet og maktspredning. Uavhengighet, armlengdes avstand og maktspredning er forutsetninger for et sunt norsk kulturliv.

Å satse offensivt og tilrettelegge for at norsk kunst og litteratur når ut utenfor landets grenser, bidrar til vekst og utvikling for norsk kunst og kultur, men også til dialog og nye møter mellom mennesker på tvers av landegrensene. Det er god kulturpolitikk og god utnyttelse av de investeringene som gjøres nasjonalt. Grunnleggende på litteratursiden er 1) oversettelsesstøtten som NORLA forvalter. Den må opprettholdes og styrkes. 2) reisestøtte som gjør at norske forfattere kan reise og delta på festivaler og arrangementer ute, 3) Innretninger som legger til rette for å formidle nye forfatterstemmer og gir forfattere internasjonal kompetanse, slik som NYE STEMME-programmet. Og ikke minst, så trengs det en sterk norsk litteraturpolitikk som legger til rette for at det fortsatt skal skrives og finnes en rik skjønnlitteratur i Norge som så kan reise ut. Den aller viktigste suksessfaktoren for å lykkes i utlandet, er å satse nasjonalt.